

کارکرد مجلس شورای اسلامی در بیانات مقام معظم رهبری و ارزیابی عملکرد هشت دوره مجلس شورای اسلامی بر اساس آن

محمدرضا داودی^۱، غلامرضا خواجه سروی^۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۳/۰۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۶/۲۵

چکیده:

این مقاله درصدد است تا ضمن بررسی و احصاء کارکردهای مجلس - به عنوان یکی از ارکان نظام سیاسی جمهوری اسلامی ایران - در بیانات مقام معظم رهبری به عنوان یکی از اسناد بالادستی در نظام جمهوری اسلامی ایران، به این پرسش پاسخ دهد که «کارکرد های مجلس شورای اسلامی در بیانات مقام معظم رهبری چیست و آیا عملکرد مجلس شورای اسلامی با آن تطابق دارد؟» برای پاسخ به این پرسش، در ابتدا با استفاده از منابع موجود در سایت اطلاع رسانی بیانات مقام معظم رهبری مجموعه بیانات و پیام های ایشان خطاب به نمایندگان مجلس شورای اسلامی تهیه و سپس با کاربست روش تحلیل محتوای سعی شده است تا کارکردهای مد نظر ایشان استخراج شود. از این رو پس از استخراج مفاهیم مرتبط با موضوع، کارکرد های مجلس شورای اسلامی از منظر ایشان دسته بندی و در مرحله بعد با استفاده از روش ارزیابی و با مراجعه به گزارش های عملکرد ادوار مختلف مجلس، میزان تناسب عملکرد آن با بیانات مقام معظم رهبری مورد بررسی قرار خواهد گرفت. در نهایت ثمره پژوهش نشان خواهد داد که عملکرد دوره های مختلف مجلس تا چه اندازه در راستای کارکردهایی که مقام معظم رهبری برای آن در نظر گرفته اند حرکت کرده است.

واژگان اصلی: ارزشیابی، مقام معظم رهبری، تقنین، مجلس شورای اسلامی، نظارت.

۱. دانشجوی دکتری رشته علوم سیاسی گرایش مسائل ایران دانشگاه امام صادق (علیه السلام)، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)
m.davoodi@isu.ac.ir

۲. عضو هیات علمی دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران

مقدمه

با پیروزی انقلاب اسلامی ایران توجه بسیاری از سیاستمداران و اندیشمندان بر این بودند که نحوه اداره حکومت به‌وسیله آموزه‌های اسلامی چگونه خواهد بود. در این میان بنیان‌گذار جمهوری اسلامی ایران با طرح ساختار جمهوری بر مبنای اسلام مدل کشورداری خود را ارائه کرد. پس از فوت امام خمینی (ره) تدبیر امور سیاسی جمهوری اسلامی ایران بر عهده آیت الله خامنه‌ای قرار گرفت، از این رو مطالعه و تدقیق در بیانات ایشان خطاب به بخش‌ها و نهادهای مختلف سیاسی به عنوان یکی از اسناد بالادستی غیرقابل اجتناب است.

به همین علت ضروری می‌نماید تا خلاء معیاری برای سنجش عملکرد نهادهای مختلف جمهوری اسلامی ایران با بررسی نظرات ایشان - به عنوان یکی از اسناد بالادستی - در مورد ارکان اصلی نظام و مشخص کردن کارکردهای هر یک از آن‌ها از بین برود و سنجه‌ای برای سنجش عملکرد ساختار سیاسی جمهوری اسلامی ایران به‌دست بیاید. از طرفی مجلس شورای اسلامی نیز یکی از ارکان و ساختارهای مهمی است که مقام معظم رهبری نسبت به آن توجه ویژه‌ای داشتند، از این رو در این مقاله سعی شده است کارکردهای مختلف مجلس شورای اسلامی از نظر آیت الله خامنه‌ای استخراج و سپس عملکرد مجلس شورای اسلامی بر مبنای آن تحلیل شود.^۱

مفاهیم نظری تحقیق

بررسی مفاهیم محوری پژوهش از اولین گام‌هایی است که محقق می‌بایست به آن بپردازد، از طرفی با بررسی کارکرد پارلمان‌ها و مجالس شورای کشورهای مختلف به نظر میرسد کارکردهای اصلی ذیل عناوین تقنین، نظارت و نمایندگی تعریف شده‌اند، از این‌رو در ادامه به شرح این مفاهیم پرداخته شده است:

قانون‌گذاری

اگر قانون‌گذاری امری انشایی و به‌مثابه جعل بایدها و نبایدهایی رفتاری باشد که در ادبیات تخصصی به‌عنوان قانون شناخته می‌شود، به‌منظور فهم دقیق قانون‌گذاری می‌بایست به‌مفهوم قانون و چیستی آن پرداخته شود. در این‌که قانون در لغت به‌چه معنا است و مشتق از چیست اختلاف

^۱ - با توجه به محدودیت‌های ایجاد شده در دسترسی به منابع مرتبط با فعالیت‌های ادوار مختلف مجلس شورای اسلامی و محرمانه خواندن گزارش‌های مربوط به کارکردهای نظارتی این نهاد بالاجبار در بخش تطبیق فعالیت‌های مجلس شورای اسلامی با کارکردهای مستخرج از بیانات مقام معظم رهبری به داده‌های موجود اکتفا شده است.

وجود دارد. برخی آنرا معرب لفظ فارسی «کانون» می‌دانند (دهخدا، ۱۳۷۳: ۱۵۳۴۱). جعفری لنگرودی نیز می‌نویسد:

«گفته شده است اصل آن (قانون) "canon" است که عبارت است از مقررات موضوعه توسط مقامات کلیسا و کلمه مزبور معرب کلمه لاتین مذکور است». (جعفری لنگرودی، ۱۳۶۷: ۵۱۷)

قانون از هر کلمه‌ای که مشتق شده باشد در مورد آن اتفاق نظر وجود دارد که به معنای مقیاس و معیار است. (ابن منظور، ۱۴۰۵ق: ۲۲۹) در خصوص معنای عام قانون اجمالاً آنرا مجموعه‌ای از قراردادهای اجتماعی که برای ساختار امور عامه تنظیم می‌شود دانسته‌اند. (جوادی آملی، ۱۳۸۴: ۴۴)

در تفصیل این تعریف می‌توان گفت: قانون به فضایی گفته می‌شود که شیوه رفتار انسان را در زندگی اجتماعی تعریف می‌کند یا حقی را برای مردم تعیین می‌کند که البته لازمه آن باید و نباید است و دیگران می‌بایست این حق را برای چنین کسانی رعایت کرده و تجاوزی به این حقوق نکنند. (مصباح یزدی، ۱۳۶۹: ۲۵) لذا فرق قانون با دیگر هنجارهای رفتاری در این است که عدم پیروی از آن عکس‌العمل دستگاه حکومتی را به دنبال می‌آورد. (کاتوزیان، ۱۳۷۷: ۴۲) به عبارتی منظور از قانون در پژوهش حاضر هنجارهایی حکومتی هستند که حقوقی را برای مردم تعریف می‌کنند که عدم پیروی از آنها با برخورد حکومت همراه خواهد بود.

نظارت

مفهوم «نظارت» از جمله مهم‌ترین و پیچیده‌ترین مسائل در هر نهاد و سازمان و به‌طور کلی در هر نظام سیاسی و اجتماعی است و بامسئولیت اجتماعی پیوندی ناگسستنی دارد. «نظارت» در اصل یک واژه عربی است که از ماده «نظر» و به معنای نگاه توأم با تأمل و اعتبار آمده است و بیشتر به معنای حاصل مصدر یعنی به‌رأی صادره از سوی ناظر به‌کار می‌رود. (عمید زنجانی، ۱۳۸۹: ۱۴)

در تعریف مصطلح نیز «نظارت» به مجموعه عملیاتی گفته می‌شود که طی آن، میزان تطابق عملکرد اشخاص با قوانین و مقررات سنجیده می‌شود تا از این طریق، به مطابقت نتایج عملکرد با هدف‌های مطلوب، اطمینان به دست آید. (اخوان کاظمی، ۱۳۹۱: ۳۱).

به عقیده رمضانپورنگسی نظارت فرایندی برنامه‌ریزی شده است که طی آن، مجموعه اطلاعات مربوط به عملکرد یک مجموعه جمع‌آوری می‌شود و مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد تا میزان انطباق یا مغایرت عملکرد با هدف‌ها، برنامه‌ها، قانون‌ها و نرم‌ها و ضابطه‌های حاکم بر آن مجموعه تشخیص داده شود و در نهایت، پیشنهادهای لازم برای حذف مغایرت‌ها و اصلاح

عملکرد یا برنامه ارائه شود. (رمضان پور نرگسی، ۱۳۸۷: ۱۵) به عبارت دیگر نظارت از مقایسه بین هست‌ها و باید‌ها و انجام اموری در راستای رسیدن به هدف‌های مطلوب به دست می‌آید. (ایزدهی، ۱۳۹۰: ۶) در نهایت میتوان چنین ادعا کرد که نظارت یعنی تطابق عملکرد با قوانین و هنجارهای موجود که در حوزه های مختلفی از جمله امور سیاسی تجلی پیدا میکند.

نظارت سیاسی هم عبارت است از مطالعه، بازرسی و رسیدگی ای که از جانب نهادها یا مقام‌های سیاسی کشور بر مراجع و نهادهای حکومتی و مستخدمان و اموال آنان صورت می‌گیرد، تا از حسن جریان امور اطمینان حاصل شود. (عمید زنجانی، ۱۳۸۹: ۵۳) این نوع از نظارت نظارتی است که از جانب نهادها یا مقام‌های سیاسی کشور بر مراجع و نهادهای حکومتی و مستخدمان و اموال آنان صورت می‌گیرد. این نظارت در جمهوری اسلامی ایران از طرق مختلفی نظیر نظارت مجلس در قالب تحقیق و تفحص (موضوع اصل ۷۶ قانون اساسی)، سؤال و استیضاح (موضوع اصول ۸۸ و ۸۹ قانون اساسی) یا نظارت پیشینی بر وزرا از طریق رأی اعتماد (موضوع اصول ۸۷ و ۱۳۳ قانون اساسی) انجام می‌شود. (عمید زنجانی: ۱۳۸۹: ۷۳) از این رو در مجموع نظارت یک مفهوم پر کاربرد و اساسی است و با نگاهی به مجموع نظریات در تعریف این مفهوم می‌توان آن را نوعی آگاهی و اطلاع از آنچه در حال وقوع است و دارای نوعی مقایسه ضمنی بین آنچه هست و آنچه باید باشد، دانست.

نمایندگی

نمایندگی منصبی است که از طریق آراء عمومی و انتخابات فعلیت می‌یابد و از این طریق است که حاکمیت ملی اعمال می‌گردد. هر چند که نمایندگان برگزیده و برخاسته از حوزه‌ی انتخابیه معینی هستند اما نمایندگی آن‌ها عام و برای تمام ملت است. از آن جا که هیچ رابطه حقوقی قابل تعقیب و مؤاخذه‌ای که بتواند به مسئولیت نمایندگان چارچوب دهد وجود ندارد، می‌توان گفت که نمایندگان در خصوص امر نمایندگی دارای صلاحیت اختیاری هستند و وظیفه نمایندگی را آن گونه که خود تشخیص می‌دهند، در اظهار نظر و رأی ایفا می‌کنند. مطابق قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، وظیفه نمایندگی قائم به شخص و غیر قابل واگذاری است. البته این قائم به شخص بودن مؤید صلاحیت شخصی و مستقل نمایندگان در اعمال حاکمیت نیست بلکه این مفهوم از جمع نمایندگان مجلس شورای اسلامی تحقق می‌یابد و بدین معنا نمایندگی یک وظیفه مشارکتی است. (هاشمی، ۱۳۹۶، ج ۲: ۱۲۵)

اما نمایندگی اصل پیچیده‌ای است، مجلس‌ها غالب سازوکار نمایندگی صاحبان منافع‌اند. این حالت

خصوصاً به حکومت‌هایی تعلق دارد که در آن‌ها مجالس از نفوذ بالاتری برخوردار هستند و حزب‌های سیاسی آن قدری راحت هستند که به گروه‌های ذی‌نفع امکانات دسترسی می‌دهند، برای مثال تقریباً یک چهارم هزینه‌های کنگره آمریکا را کمیته‌های اقدام سیاسی تدارک می‌بینند. افزایش ناگهان نفوذ حرفه‌ای در بریتانیا در دهه‌های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ نیز موجب تردید در وفاداری سستی اعضای پارلمان به حوزه انتخابیه آسیب‌دیده از منافع روبه‌رشد بازرگانی و نگرانی شد. (هیوود، ۱۳۹۷: ۴۵۴) رشوه‌هایی که به تصمیم‌سازان ذی‌نفوذ پرداخت می‌شود، اغلب در لفافه کمک‌های مالی اهدایی به احزاب سیاسی و مبارزات انتخاباتی صورت می‌گیرد و امکان وقوع این نوع از فساد در انتخابات پارلمان‌ها به مراتب بیشتر است.

روش تحقیق

برنارد برلسون تحلیل محتوا را «روشی برای مطالعه عینی، کمی و سیستماتیک فرآورده‌های ارتباطی (محتوای آشکار پیام) جهت رسیدن به تفسیر» تعریف کرده است. (کرپیندورف، ۱۳۷۸: ۲۶) باید توجه داشت که دو شرط عینیت و نظام‌دار بودن، قابلیت تکرار این روش را می‌رساند، به گونه‌ای که سایر پژوهشگران نیز بتوانند با استفاده از روش‌های یکسان و اطلاعات مشابه، به نتایج مشابهی برسند. (سرمد، ۱۳۷۹: ۳۹۰) این روش پیش از هر چیز در مورد متن‌های مکتوب به کار می‌رود، از این لحاظ تمام گونه‌های سند از قبیل: کتاب‌ها، روزنامه‌ها، مجله‌ها، نطق‌های پارلمانی، موعظه‌های مذهبی، اعلان‌ها، شعارها، جزوه‌های تبلیغاتی و مانند این‌ها را می‌توان تابع این روش کرد. (طاهری، ۱۳۸۰: ۱۷۰)

در این روش عناصر مورد نظر گردآوری شده، طبقه بندی و تجزیه و تحلیل می‌شود. از این رو، پژوهشگر می‌کوشد با استفاده از این روش، نمادهای ارتباطی را به صورت نظام‌مند و تکرارپذیر تجزیه و تحلیل کند. در علوم سیاسی زمانی مبادرت به تحلیل محتوا می‌شود که پیشینه پیام‌های مربوط به آن دسته از بازیگران سیاسی که پژوهشگر مایل به مطالعه آن‌هاست به طور مادی در دسترس باشد. منظور از این پیشینه، مطالب مندرج درباره سیاست یا سیاستمداران در کتاب‌ها، مطبوعات، متون سخنرانی‌ها، اسناد دولتی، یادداشت‌های غیررسمی و حتی نامه‌ها و خاطرات است. (سید امامی، ۱۳۹۱: ۳۸۱)

به منظور فهم کارکردهای مجلس و درک دیدگاه مقام معظم رهبری در مورد آن، پژوهش حاضر نیز پس از مطالعه و بررسی انواع فنون براساس روش تحلیل محتوا و با تأکید بر سخنرانی‌ها و پیام‌های ایشان خطاب به نمایندگان مجلس و با استفاده از نرم افزار MaxQDA صورت گرفت.

(جدول شماره ۱)

ردیف	عنوان سخنرانی یا پیام	تاریخ
۱	بیانات در مراسم بیعت رئیس و نمایندگان مجلس شورای اسلام	13680324
۲	پیام به نمایندگان مجلس و مردم ایران	13681018
۳	پیام به نمایندگان مجلس سوم شورای اسلامی در پایان دوره	13710226
۴	پیام به مناسبت آغاز به کار چهارمین دوره‌ی مجلس شورای	13710307
۵	بیانات در دیدار نمایندگان مجلس	13710320
۶	دیدار اعضای کمیسیون اصل ۹۰ مجلس با رهبر انقلاب	13720123
۷	بیانات در دیدار نمایندگان مجلس شورای اسلامی	13720308
۸	بیانات در دیدار نمایندگان مجلس	13730311
۹	بیانات در دیدار نمایندگان مجلس	13740308
۱۰	پیام به نمایندگان مجلس	13750212
۱۱	پیام به مناسبت پایان دوره چهارم مجلس شورای اسلامی	13750306
۱۲	بیانات در دیدار نمایندگان پنجمین دوره مجلس شورای اسلامی	13750329
۱۳	بیانات در دیدار نمایندگان مجلس	13760307
۱۴	دیدار زنان نماینده در مجلس شورای اسلامی با رهبر انقلاب	13760430
۱۵	دیدار نمایندگان مجلس با رهبر انقلاب	13770309
۱۶	بیانات در دیدار نمایندگان مجلس	13780310
۱۷	بیانات در دیدار با نمایندگان دوره ششم مجلس شورای اسلام	13790329
۱۸	نامه به نمایندگان مجلس شورای اسلامی در خصوص قانون مطبوعات	13790515
۱۹	تقدیر از مجلس به خاطر از دستور کار خارج کردن طرح تغییر	13790518
۲۰	دیدار هیأت رئیسه مجمع رزمندگان مجلس شورای اسلامی	13791021
۲۱	پاسخ رهبر انقلاب به نامه رئیس مجلس درباره تحقیق و تفح	13800328
۲۲	نامه به رئیس مجلس مبنی بر تأخیر در انجام مراسم تحل	13800513
۲۳	پاسخ به نامه‌ی نایب رئیس مجلس ششم	13801008
۲۴	بیانات در دیدار نمایندگان مجلس	13810307
۲۵	بیانات در دیدار نمایندگان مجلس	13820307
۲۶	دیدار نمایندگان هموطنان مسیحی با رهبر انقلاب	13821015
۲۷	پیام به مناسبت آغاز به کار هفتمین دوره‌ی مجلس شورای اس	13830306
۲۸	بیانات در دیدار نمایندگان مجلس	13830327

13840308	بیانات در دیدار نمایندگان مجلس	۲۹
13860308	بیانات در دیدار نمایندگان هفتمین دوره مجلس شورای اسلام	۳۰
13870307	پیام به مناسبت آغاز به کار هشتمین دوره مجلس شورای اسلامی	۳۱
13870321	بیانات در اولین دیدار با نمایندگان مجلس هشتم	۳۲
13880403	بیانات در دیدار نمایندگان مجلس شورای اسلامی	۳۳
13890318	بیانات در دیدار نمایندگان مجلس شورای اسلامی	۳۴
13900115	بیانات در دیدار رئیس جمهور و اعضای هیأت دولت و هیأت رئیسه	۳۵
13900308	بیانات در دیدار نمایندگان مجلس شورای اسلامی	۳۶
13910307	پیام به مناسبت آغاز به کار نهمین دوره مجلس شورای اسلامی	۳۷
13910324	بیانات در دیدار نمایندگان مجلس نهم	۳۸
13920308	بیانات در دیدار نمایندگان مجلس شورای اسلامی	۳۹
13930304	بیانات در دیدار نمایندگان مجلس شورای اسلامی	۴۰
13931106	بیانات در دیدار نمایندگان اقلیت‌های مذهبی کشور در مجلس	۴۱
13940306	بیانات در دیدار نمایندگان مجلس شورای اسلامی	۴۲
13950308	پیام به مناسبت آغاز به کار دهمین دوره مجلس شورای اسلامی	۴۳
13950316	بیانات در دیدار رئیس و نمایندگان مجلس شورای اسلامی	۴۴
13970330	بیانات در دیدار نمایندگان و کارکنان مجلس شورای اسلامی	۴۵
13970715	پاسخ رهبر انقلاب به استفسار رئیس قوه مقننه	۴۶

جدول شماره یک: لیست سخنرانی‌های مورد استفاده

پس از انتخاب متون پایه، برای تحلیل محتوا، قطعه‌ای از متن (جمله، پاراگراف یا...) انتخاب شده و پس از تجزیه کامل، مضامین موجود در آن متناسب با موضوع مدنظر - استخراج و کدگذاری شد. (جدول شماره ۲) پس از آن در گام بعدی با بهره‌گیری از وجوه مشترک موجود میان مضامین تعدادی از آن‌ها که دارای اشتراک و نزدیکی بیشتری هستند، تحت یک عنوان کلی‌تر دسته‌بندی می‌شوند که به آن‌ها «مفهوم» (Concept) گفته می‌شود. (جدول شماره ۳) در مرحله بعد و به منظور انجام مرحله «مقوله‌بندی» (Categorization) برای رسیدن به اصولی عام‌تر، چند مفهوم که دارای اشتراکات بیشتری هستند، تحت عنوان یک «مقوله» (Categories) جمع شده و یک اصل عام را تشکیل می‌دهند. (جدول شماره ۴)

در راستای کدگذاری هر یک از مضامین احصاشده برای سهولت ارجاع و شناخت و پرهیز از

تکرار، با یک نشان‌گر منحصر به فرد مشخص می‌شوند. در این پژوهش از مدل زیر برای کدگذاری استفاده شده است:

الف- چهار عدد اول که نشانگر سال سخنرانی می‌باشند؛

ب- حرف S (Speech) و عدد پس از آن که شماره سخنرانی در سال را مشخص میکند؛

ج- حرف P که نشان‌گر واژه point به معنای نکته است و عدد پس از آن که شماره نکته سخنرانی را مشخص می‌کند؛

به‌طور مثال **1397S1P08** نشان‌گر نکته کلیدی هشتم از سخنرانی اول سال ۱۳۹۷ است.

جدول شماره ۲: نمونه کدگذاری مضمونی سخنرانی‌ها و پیام‌های مقام معظم رهبری خطاب به نمایندگان مجلس			
ردیف	بیانات	مضامین اولیه	کد
۱-	شما برادران و خواهران عزیز نماینده مجلس شورای اسلامی می‌توانید نقش زیادی در این جهت داشته باشید. سخن شما آرامبخش، و اظهار نظر شما درس و الهام است. همانطور که در گذشته برای خدا و رضای روح مطهر امام(ره) کوشش کردید که جز خط روشن انقلاب - همان چیزی که مهمی ما بر آن توافق داریم و مردم با آن پیمان خون بستند - هدف دیگری را مد نظر قرار ندهید، در شرایط حاضر هم باید همین روش را ادامه دهید. هر نطق پیش از دستور شما که از مجلس شورای اسلامی منعکس میشود و مردم گوش میکنند - و من خیال میکنم این روزها مردم بیشتر دلستهی مجلس هستند؛ چون مجلس شورای اسلامی حقیقتاً رکن اطمینانبخشی است - اگر پیام التیام و وحدت و محبت و توافق و همکاری و همگامی داشته باشد، دل مردم را شاد و دشمن را مأیوس خواهد کرد.	آرام کردن جو عمومی جامعه	1368S1P01
۲-	مجلس دستگاهی است که حرکت و موضعگیری و سخن او در سطح جهان و سیاستهای بینالمللی، نشاندهنده حرکت کلی نظام است و شما امروز تأثیری را که مجلس و رئیس عزیز و محترم آن در ترسیم و تبیین سیاستهای نظام جمهوری اسلامی در سطح جهانی دارند، مبینند.	تبیین سیاست‌های کلی نظام	1368S1P02
۳-	من برخلاف بعضی از تحلیلها، احتمال میدهم که دشمن برای اینکه مردم را از ادامهی این راه و این حضور مأیوس و پشیمان کند، حتی مشکلات جدید اقتصادی را بر ما تحمیل نماید. هیچ بعید نیست مشکلاتی را برای فروش نفت، تهیی مواد اولیه و کالاهای ضروری به وجود آورد، تا فشار را بر مردم زیاد کند. دولت و مجلس و	توجه به اقتصاد عدالت محور در قانون گذاری	1368S1P03

		مسئولان باید دست به دست هم دهند و بهترین راهها و موفقترین شیوهها را جستجو کنند، تا مشکلات اقتصادی مردم کم شود؛ نمیگویم بکلی از بین برود؛ چون در کوتاهمدت، چنین چیزی میسر نیست.
1368S2P01	آرام کردن جو عمومی جامعه	۴- نمایندگان محترم ملت در مجلس شورای اسلامی، باید به دقت مراقب باشند که مبدا خدای نخواستہ اظهارات آنان، دلسردی و یأس را از تریبون عمومی مجلس، در سطح جامعه پراکنده سازد؛ بلکه قولاً و عملاً مظهر یکپارچگی ملت باشند.
1371S1P01	قانون گذاری کلی	۵- مجلس شورای اسلامی از جملهی افتخارات کشور و نظام انقلابی ما است، زیرا مظهر اعتماد مردم و محصول رأی و ارادهی آنان، و وسیلهی حضور تعیین کنندهی آنان در گزینش گردانندگان امور کشور و نیز در تقنین قوانین حاکم بر حرکت عمومی کشور است.
1371S2P01	نظارت بر فعالیت های مجلس	۶- اگر نماینده بی از تریبون مجلس خدای نخواستہ، سخنی خلاف واقع یا موجب اضطراب و تشویش اذهان عموم، یا متضمن اهانت و افتراء به دیگران، یا همراه با افشای اسرار کشور، یا مایه یأس و سرخوردگی مردم را پخش کند گناه ناشی از آن به عظمت و گستردگی شعاع این رسانه ی مهم است و مردم چنین کسی را عفو نخواهند کرد. چه نیکو است که مجلس محترم با پیش بینی های قانونی لازم، خود پیشقدم شده و چنین فرد بی مسؤولیتی را از غفلت خارج سازد.
1371S2P02	آرام کردن جو عمومی جامعه	۷- اگر نماینده بی از تریبون مجلس خدای نخواستہ، سخنی خلاف واقع یا موجب اضطراب و تشویش اذهان عموم، یا متضمن اهانت و افتراء به دیگران، یا همراه با افشای اسرار کشور، یا مایه یأس و سرخوردگی مردم را پخش کند گناه ناشی از آن به عظمت و گستردگی شعاع این رسانه ی مهم است و مردم چنین کسی را عفو نخواهند کرد. چه نیکو است که مجلس محترم با پیش بینی های قانونی لازم، خود پیشقدم شده و چنین فرد بی مسؤولیتی را از غفلت خارج سازد.
1371S2P03	نظارت بر دولت	۸- جلس در همه حال باید حریت و صراحت و حقگراییی و استقلال خود را حفظ کند و راه راست را به مجریان امور بنماید و بر پیمودن آن نظارت کند. نمایندگان باید پاسخگوی رأی اعتمادی که بر اعضاء دولت می دهند باشند.
1371S2P04	توجه به اقتصاد عدالت محور در قانون گذاری	۹- در تنظیم برنامه های کشور، اصلی ترین مسأله عبارت از رفع فقر و محرومیت و نجات طبقات مستضعف و محروم و پابرهنگان، از تبعات دوران ستمشاهی و آثار سلطه ی بیگانگان است، همه ی برنامه های اقتصادی و تولیدی و سازندگی و رونق اقتصادی باید به این هدف، متوجه باشد و تنها در این صورت است که این برنامه ها درست و قابل قبول است. نمایندگان محترم باید در قوانین مصوب و نیز در مواجهات خود با مسئولین اجرایی کشور، این را اصل بدانند و وظیفه ی کمک به محرومان را سرلوحه ی مسؤولیتهای

		نماینده‌گی خود قرار دهند.
1371S2P05	تبیین سیاست های کلی نظام	۱۰- مجلس انقلاب در همه حال باید منادی شعارهای اصولی انقلاب و پاسدار راه و خط ترسیم شده ی معمار و بنیانگذار انقلاب حضرت امام خمینی (اعلی الله مقامه) باشد. این، تنها راهی است که بر نجات و رستگاری کشور عزیز ما از آثار روزگار سیاه سلطه ی بیگانگان می انجامد و زخمهای کهنه ی دوران ستمشاهی را التیام می بخشد و رشته های ننگین وابستگی و محرومیت را که بیگانگان بخصوص انگلیس و امریکا و مزدورانشان در گذشته بر دست و پای این ملت بزرگ تنیده بودند، بکلی باز می کند. در سیزده سال گذشته، همیشه قدرتهای مداخله گری که از انقلاب، سیلی خورده و از ایران رانده شده اند، سعی کرده اند ملت و دولت را از پیمودن این راه منحرف کنند و همیشه هم شکست خورده اند. مجلس چهارم که محور تبلیغات زهرآگین رسانه های استکباری و هدف خدعه های جنجالی آنان بوده، بطور ویژه موظف است سرسپردگی خود را به امام همیشه فریادگر خود و پایبندی خود را به راه و خط امام، و بیزاری خود را از سلطه ی امریکا، در هر فرصت و موقعیتی، به زبان و عمل، آشکار سازد.
1371S2P06	قانون گذاری کلی	۱۱- مجلس شورای اسلامی، با مصوبات خود، راهی را که دولت اسلامی برای اداره ی کشور باید بپیماید ترسیم می کند و بر این حرکت سرنوشت ساز نظارت می نماید. ادای این وظیفه جز با حمایت از دولت و تعاون و یکرنگی با آن میسر نیست
1371S2P07	نظارت کلی	۱۲- مجلس شورای اسلامی، با مصوبات خود، راهی را که دولت اسلامی برای اداره ی کشور باید بپیماید ترسیم می کند و بر این حرکت سرنوشت ساز نظارت می نماید. ادای این وظیفه جز با حمایت از دولت و تعاون و یکرنگی با آن میسر نیست
1371S2P08	همکاری با دولت	۱۳- مجلس شورای اسلامی، با مصوبات خود، راهی را که دولت اسلامی برای اداره ی کشور باید بپیماید ترسیم می کند و بر این حرکت سرنوشت ساز نظارت می نماید. ادای این وظیفه جز با حمایت از دولت و تعاون و یکرنگی با آن میسر نیست
1371S2P09	توجه به اولویت ها و مصالح در قانون گذاری	۱۴- مجلس شورای اسلامی، به معنای حقیقی کلمه، مظهر اراده و حاکمیت مردم است و همان طور که تشکیل آن با اراده ی ملت است، تصمیم گیریها و جهت گیری کلی آن نیز باید طبق اراده ی مردم و منطبق با نیازهای آنان باشد. نمایندگان محترم برای این که بتوانند این مقصود را برآورده کنند باید با توده های مردم و انتخاب کنندگان خود، در تماس و ارتباط باشند و نیازهای راستین و خواسته های بحق آنان را به درستی و از نزدیک بشناسند و آن را در مصوبات مجلس رعایت کنند.
1371S2P10	حفظ ارتباط با مردم	۱۵- مجلس شورای اسلامی، به معنای حقیقی کلمه، مظهر اراده و حاکمیت مردم است و همان طور که تشکیل آن با اراده ی ملت است، تصمیم گیریها و جهت گیری کلی آن نیز باید طبق اراده ی

		مردم و منطق با نیازهای آنان باشد. نمایندگان محترم برای این که بتوانند این مقصود را برآورده کنند باید با توده های مردم و انتخاب کنندگان خود، در تماس و ارتباط باشند و نیازهای راستین و خواسته های بحق آنان را به درستی و از نزدیک بشناسند و آن را در مصوبات مجلس رعایت کنند.
1371S2P11	توجه به اقتصاد عدالت محور در قانون گذاری	مجلس، فراهم آمده ی خون مقدس شهدا و محصول مجاهدتهای عظیم این ملت و یکی از نقاط امید روشن برای آحاد مردم است. هر دقیقه وقت این مجلس با مقیاسهای مادی و معنوی، دارای ارزش والایی است و هیچکس حق ندارد این سرمایه ی گرانبهای ملت را به هدر بدهد یا صرف کارها و مباحثات کم ارزش کند. بنابراین در ارائه ی لوایح و طرحها تا آن جا که ممکن است باید رعایت اولویتها بشود و مسائل مهمتر و فوری تر، از تقدم برخوردار شود. امروزه جستجو از راههایی که موجب گشایش اقتصادی برای طبقات کم درآمد است و نیز قوانینی که به رشد فرهنگی و سالم سازی فضای فرهنگی و اخلاقی جامعه بینجامد جزو مسائلی است که از اولویت برخوردارند و شایسته است که نمایندگان محترم بطور جدی به آن بپردازند.
1371S2P12	توجه به اولویت ها و مصالح در قانون گذاری	مجلس، فراهم آمده ی خون مقدس شهدا و محصول مجاهدتهای عظیم این ملت و یکی از نقاط امید روشن برای آحاد مردم است. هر دقیقه وقت این مجلس با مقیاسهای مادی و معنوی، دارای ارزش والایی است و هیچکس حق ندارد این سرمایه ی گرانبهای ملت را به هدر بدهد یا صرف کارها و مباحثات کم ارزش کند. بنابراین در ارائه ی لوایح و طرحها تا آن جا که ممکن است باید رعایت اولویتها بشود و مسائل مهمتر و فوری تر، از تقدم برخوردار شود. امروزه جستجو از راههایی که موجب گشایش اقتصادی برای طبقات کم درآمد است و نیز قوانینی که به رشد فرهنگی و سالم سازی فضای فرهنگی و اخلاقی جامعه بینجامد جزو مسائلی است که از اولویت برخوردارند و شایسته است که نمایندگان محترم بطور جدی به آن بپردازند.
1371S2P13	توجه به جنبه های فرهنگی در قانون گذاری	مجلس، فراهم آمده ی خون مقدس شهدا و محصول مجاهدتهای عظیم این ملت و یکی از نقاط امید روشن برای آحاد مردم است. هر دقیقه وقت این مجلس با مقیاسهای مادی و معنوی، دارای ارزش والایی است و هیچکس حق ندارد این سرمایه ی گرانبهای ملت را به هدر بدهد یا صرف کارها و مباحثات کم ارزش کند. بنابراین در ارائه ی لوایح و طرحها تا آن جا که ممکن است باید رعایت اولویتها بشود و مسائل مهمتر و فوری تر، از تقدم برخوردار شود. امروزه جستجو از راههایی که موجب گشایش اقتصادی برای طبقات کم درآمد است و نیز قوانینی که به رشد فرهنگی و سالم سازی فضای فرهنگی و اخلاقی جامعه بینجامد جزو مسائلی است که از اولویت برخوردارند و شایسته است که نمایندگان محترم بطور جدی به آن بپردازند.

		بپردازند.	
1371S2P14	توجه به اسناد بالادستی در قانون گذاری	مشروعیت مجلس به رعایت احکام الهی است، و در نظام اسلامی همه ی ارکان و اجزاء نظام، چنین اند. نمایندگان محترم لازم است که با دقت و رعایتی به اندازه، مصوبات مجلس را از مخالفت با مقررات شرعی، برکنار بدارند و برای این منظور از آگاهیهای علمای دین و تجارب نمایندگان دوره های قبل و از همه بالاتر، از نظرات شورای محترم نگهبان در مراحل تصویب لوایح و طرحها بهره گیری کنند.	۱۹-
1371S2P15	علم و معرفت به موضوع در قانون گذاری	هرچه دقت و سنجیدگی و بکار گرفتن دانش و اطلاعات در کار قانونگذاری بیشتر باشد، پیشرفت و موفقیت و گره گشایی در کار اجرا، ممکن تر خواهد شد و این حقیقت روشن، بار مسؤلیت نمایندگان محترم را سنگین تر می سازد.	۲۰-
1371S3P01	نظارت بر فعالیت های مجلس	این، چقدر در روحیه مردم مؤثر است که ببینند قضیه اعتبارنامهها و تشکیل کمیسیونها و مقدماتی که گاهی هفتهها طول میکشیده، زود سپری شده و مجلس وارد اصل موضوع شده است!	۲۱-
1371S3P02	ویژگی های قانون	اینکه ما فرض کنیم، نماینده وظیفه دارد بیاید. بایستد آنجا و مشکلات حوزه انتخابیهاش را به عنوان وظیفه نمایندگی بیان کند، نه این، این وظیفه نمایندگی نیست. بیان مشکلات حوزه انتخابیه، البته کار خوبی است و اگر به شکل صحیحی انجام گیرد، مفید است. اما اینکه ما خیال کنیم که نماینده فلان شهر و فلان حوزه انتخابیه بودن، معنایش این است که باییم و بگویم «آنجا اسفالت ندارد»، یا «آب ندارد»، یا «دانشگاه ندارد» یا چه و چه، این وظیفه نمایندگی نیست. شما باید قانونی را بگذرانید که بتواند امور همه جای کشور را متکفل شود بمانیفه حوزه نمایندگی شما؛ تا مبدا حوزه نمایندگیتان، از قانونی که همه جانبه وضع نشده است، به اقتضای کیفیتش، خارج بماند. مسأله این است. در این کار، برادران و خواهران عزیز؛ باید با صمیمیت و اخلاص وارد شد.	۲۲-
1371S3P03	قانون گذاری کلی	خیلی مسائل وجود دارد که امروز ما باید به آنها برسیم و نگویم که اینها را دولت باید انجام دهد. شما هستید که میتوانید راهی جلو پای دولت بگذارید و بگویید «مشیکن»؛ و دولت مجبور است آن راه را برود. اگر قانون مقابل پای دولت گذاشتید، دولت خواهد رفت. این دولت، دولتی است که همه وجود و فکر و ذکرش برای خدمت به این کشور و مردم است. رئیس جمهور، جزو بهترینها، و وزرا و مسؤولین کشور، جزو افراد تجربه شده و آزموده و علاقهمنند به کارند. متظرند که شما بگویید «راهی که ما تصویب میکنیم، این است. از این راه بروید»؛ و آنها بروند.	۲۳-
1371S3P04	اصالت قانون گذاری	در باب وظایف نمایندگی. آنگونه که بنده از مجموع قانون اساسی و مفاهیم و معارفی که در انقلاب ما هست و همه چیزهایی که ما را در این باب کمک میکند فهمیدهام، وظیفه اصلی در نمایندگی، «قانونگذاری» است. البته نظارت بر اجرا و از این قبیل چیزها هم	۲۴-

		<p>هست. آنها هم بسیار مهم است. اما چیزی که رکن اداره کشور است، عبارت است از وضع قوانین. اینکه نمایندگان، از همه گوشه و کنار کشور انتخاب میشوند، به آن خاطر است که مصالح همه کشور در «قانون» متجلی شود. یعنی نماینده شأنش این است که قانونی را بگذراند که این قانون، بتواند کشوری را که دارای مناطق فقیر و دوردست و مناطقی با اقتضانات گوناگون است، اداره کند.</p>
1371S3P05	نظارت کلی	<p>۲۵- در باب وظایف نمایندگی. آنگونه که بنده از مجموع قانون اساسی و مفاهیم و معارفی که در انقلاب ما هست و همه چیزهایی که ما را در این باب کمک میکند فهمیدهام، وظیفه اصلی در نمایندگی، «قانونگذاری» است. البته نظارت بر اجرا و از این قبیل چیزها هم هست. آنها هم بسیار مهم است. اما چیزی که رکن اداره کشور است، عبارت است از وضع قوانین. اینکه نمایندگان، از همه گوشه و کنار کشور انتخاب میشوند، به آن خاطر است که مصالح همه کشور در «قانون» متجلی شود. یعنی نماینده شأنش این است که قانونی را بگذراند که این قانون، بتواند کشوری را که دارای مناطق فقیر و دوردست و مناطقی با اقتضانات گوناگون است، اداره کند.</p>
1371S3P06	قانون گذاری کلی	<p>۲۶- در چنین شرایطی، هر کس باید ببیند کجا قرار گرفته‌است؟ چه مسؤلیتی بر دوش اوست؟ چه کار عمده‌ای بر عهده اوست؟ یک لحظه از این کار نباید غفلت کرد و نسبت به آن، سستی ورزید. این، وظیفه ماست. این، آن چیزی است که بر دوش ما و چنین مجلسی است که آن قانونگذاری است</p>
1371S3P07	آرام کردن جو عمومی جامعه	<p>۲۷- مجلس، چنین شأنی باید داشته باشد. در آنجا که برای مردم ابهامی هست، آنجا که دشمن سؤالانی را مطرح میکند؛ بذر تردیدی میکارد و در جامعه میپاشد، آنجا وظیفه شماس است که این بذر تردید را از بیخ و بن در بیاورد و حقایق را روشن کند.</p>
1371S3P08	توجه به اسناد بالادستی در قانون گذاری	<p>۲۸- مردم ما مردمی هستند متدین و فدایی و علاقه‌مند به اسلام و اگر کسی رامورد اعتماد قرار میدهند، از صدر تا ذیل، به این خاطر است. حال بگذریم از افرادی معذوره؛ آن خواصی که امیرالمؤمنین در نامه به مالک اشتر، او را از گرایش به آنها بر حذر میدارد. کاری نداریم با فلان آدم فرصتطلب، یا سرمایه‌دار یا چه و چه. بحث آنها نیست. بحث عموم مردم ماست. بحث توده مردم ماست. بحث کسانی است که کشور و انقلاب به آنها متکی است. در انقلاب هم به آنها متکی بود. در جنگ هم به آنها متکی بود. امروز هم اگر مسأله‌ای برای این کشور پیش آید، به آنها متکی است. در تلاش اقتصادی هم باز به آنها متکی است. صحبت اینهاست. اینها با دین سر و کار دارند. نماینده را متدین میخواهند. در خدمت حقیقت میخواهند. در خدمت اسلام میخواهند. خداوند باید به همه ما توفیق دهد، و خود ما هم باید تلاش کنیم.</p>
1371S3P09	توجه به اقتصاد عدالت محور در قانون گذاری	<p>۲۹- یعنی نماینده شأنش این است که قانونی را بگذراند که این قانون، بتواند کشوری را که دارای مناطق فقیر و دوردست و مناطقی با</p>

		اقتضائات گوناگون است، اداره کند.
1372S1P01	نظارت بر بخش‌های مختلف کشور	۳۰- حضرت آیت الله خامنه‌ای مسئولیت کمیسیون اصل ۹۰ مجلسش و رای اسلامی را در نظارت و ارزیابی فعالیت دستگاه‌های نظام بسیار با اهمیت توصیف کردند و اظهار داشتند: این کمیسیون باید جدی، دلسوزانه، مصمم، صمیمی و قاطعانه به شکایات مردم در خصوص دستگاه‌های نظام بپردازد و آنها را پیگیری کند. چون مردم کمیسیون اصل ۹۰ را مرکز امیدی برای خود میدانند که به طرح مسائل خود با او می‌پردازند.

پس از استخراج مضامین و کدگذاری آنها، با بهره‌گیری از وجوه مشترک موجود میان برخی از آنها، تعدادی از مضامین که دارای اشتراک و نزدیکی بیشتری هستند، تحت یک عنوان کلی‌تر که پوشش‌دهنده تعدادی از آنها باشد، دسته‌بندی می‌شوند که به آنها «مفهوم» گفته می‌شود. (جدول شماره ۳) گام بعدی، «مقوله‌بندی» متن است. در این مرحله برای رسیدن به اصولی عام‌تر، چند مفهوم که دارای اشتراکات بیشتری هستند، تحت عنوان یک «مقوله» جمع شده و یک اصل کلی‌تر را تشکیل می‌دهند. (جدول شماره ۴)

	نظارت بر بخش های مختلف کشور		
1368S1P02-1371S2P05-1372S2P08-1374S1P03-1376S1P03-1390S1P01-1390S1P02-1374S1P04-1375S1P03-1376S1P04-1383S2P04-1383S2P06-1384S1P07-1386S1P01-1386S1P03-1386S1P04-1389S1P03-1390S1P03-1391S1P03-1391S1P09-1392S1P02-1395S2P05-1395S2P09-	تبیین سیاست های کلی نظام واکنش به موقع در مورد مسائل روز	موضع گیری سیاسی	۳
--۰۲P۱S۱۳۷۴--۰۷P۲S۱۳۷۱--۰۲P۲S۱۳۷۱--۰۱P۲S۱۳۷۸--۰۱P۱S۱۳۷۸ --۰۲P۱S۱۳۸۸--۰۹P۱S۱۳۸۶--۱۰P۱S۱۳۸۴--۰۷P۱S۱۳۸۳--۰۱P۱S۱۳۷۶ --۰۲P۱S۱۳۷۹--۰۸P۱S۱۳۷۵--۰۵P۱S۱۳۸۳--۱۰P۲S۱۳۷۱--۱۰P۲S۱۳۹۵ --۰۲P۲S۱۳۸۳--۰۷P۱S۱۳۸۶--۰۸P۲S۱۳۸۳--۰۲P۱S۱۳۷۹	آرام کردن جو عمومی جامعه حفظ ارتباط با مردم محرومیت زدایی مقابله با مفاسد	دغدغه مندی نسبت به فضای جامعه	۴
1371S2P08-1373S1P03-1374S1P06-1375S1P02-1376S1P07-1378S1P02-1383S1P02-1386S1P02-1386S1P05-1387S1P04-1387S2P03-1387S2P05-1388S1P07-1389S1P04-1390S1P05-1391S1P02-1392S1P03-1394S1P02-1395S2P06-	همکاری با دولت	همکاری با دولت	۵

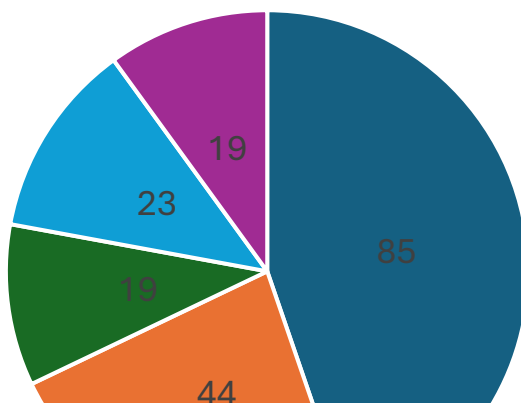
جدول شماره ۴: مقوله بندی سخنرانی ها و پیام های مقام معظم رهبری خطاب به نمایندگان مجلس		
۱	کارکرد اصلی	تقنین
		نظارت
۲	کارکرد فرعی	موضع گیری سیاسی دقیق
		دغدغه مندی نسبت به فضای جامعه
		همکاری با دولت

کارکرد های مجلس در بیانات مقام معظم رهبری

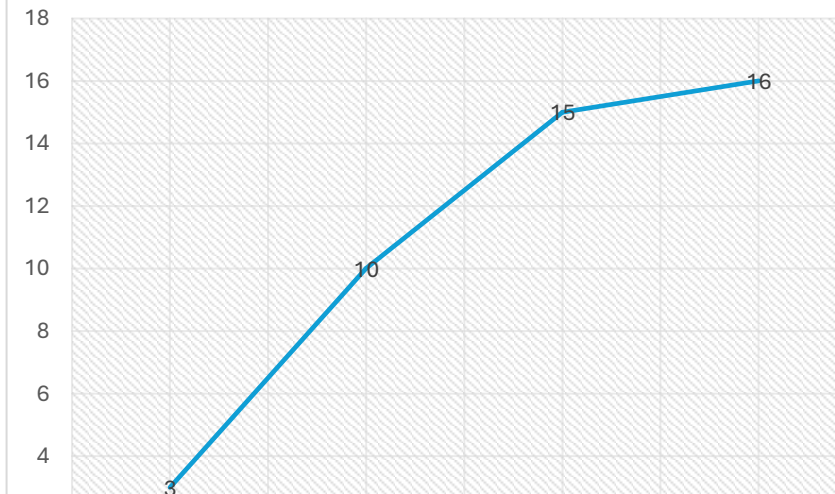
باتوجه به مفاهیم و مقولات به دست آمده مشخص است که کارکردهای مجلس در بیانات آیت الله خامنه ای را می توان بیا توجه به حجم تأکیدات و استنادات قانونی مربوط به آن در دو دسته کلی کارکردهای اصلی و فرعی تقسیم کرد که مجموعاً پنج زیر مجموعه مربوط به خود را شامل می شوند. در مقام مقایسه باتوجه به تکرار کدهای مربوط به این حوزه ها مشخص می شود که بیشترین تأکید مربوط به کارکرد تقنین می شود. (نمودار شماره ۱) در ادامه به بررسی ابعاد مختلف این کارکردها پرداخته می شود.

نمودار شماره ۱

فراوانی هر یک از کارکردهای پنج گانه

نمودار شماره ۳ اوانی کدهای مربوط به کارکرد نظارتی مجلس

نظارت بر دولت

مجلس به عنوان اصلی ترین نهاد کشور وظیفه دارد بر تمامی فعالیت های دولت نظارت کند. همچنین بر اساس قانون اساسی مجلس، موظف است چارچوب کلی فعالیت دولت را مشخص کرده و از طریق سازوکارهای کنترلی و محدودکننده با به عبارت دیگر اختیارات نظارتی خود، دولت ها را به نحوی مهار سازد.

بر اساس مفاهیم و مضامین استخراج شده ایشان یکی از راهکارهای مهم نظارتی بر دولت را توجه به صلاحیت های وزرای پیشنهادی رئیس جمهور در بدو تشکیل دولت می دانند؛ بر اساس قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز قوه مجریه، پس از انتخاب رئیس جمهور از بدو تشکیل تحت کنترل و نظارت قوه مقننه قرار دارد. طبق اصل ۱۳۳ قانون اساسی رئیس جمهور، وزرا را تعیین و برای گرفتن رای اعتماد به مجلس معرفی می کند. پس از معرفی وزرا توسط رئیس جمهور، مجلس با بررسی صلاحیت ها و توانایی های شخصی و تخصصی و استماع برنامه های آنان، اقدام به نتیجه گیری کرده و اعتماد یا عدم اعتماد خود را به وسیله رأی اعلام می کند، بنابراین نظارت مجلس از ابتدا بر قوه مجریه سایه افکنده است و رئیس جمهور ناچار است افرادی را به کار گمارد

که مورد تأیید و اعتماد مستمر مجلس باشد. علاوه بر این در طول دوره خدمت نیز مجلس شورای اسلامی با استفاده از ابزارهایی از قبیل تذکر، سوال، تفحص و ... بر عملکرد دولت نظارت خواهد کرد.

همچنین دیوان محاسبات نیز مشخصا به عنوان ابزار نظارتی مجلس شورای اسلامی در حوزه بودجه و عملکرد اقتصادی دولت از اهمیت بسیار بالایی در اندیشه مقام معظم رهبری برخوردار بوده و ایشان بر بهره‌گیری صحیح از این ابزار تاکید کرده‌اند.

نظارت بر نمایندگان

تأکید ویژه آیت‌الله خامنه‌ای در مسئله نظارت مجلس بر خود، پربسامدترین بخش از اظهارات ایشان در رابطه با شئون نظارتی مجلس را تشکیل می‌دهد. یکی از اقسام مهم نظارت مجلس، نظارت کلیه نمایندگان بر صلاحیت تک‌تک نمایندگان است. این بدین معنی است که در ابتدای شروع به کار هر دوره مجلس صلاحیت نمایندگان منتخب توسط خودشان تأیید می‌شود. به عبارتی هر نامزد پیروز در انتخابات، اعتبارنامه نمایندگی دارد که باید از سوی همه نمایندگان پذیرفته شود. این اعتبارنامه مجموعه مدارکی است که در ارتباط با سوابق کاری و نحوه انتخاب هر نماینده در

پرونده وی قرار می‌گیرد و بعد از شروع به کار مجلس و تعیین شعب مجلس، اعتبارنامه‌های نمایندگان در شعب مربوط مورد بررسی قرار گرفته و نهایتاً مورد تأیید یا رد شعبه‌های بررسی‌کننده قرار می‌گیرد. این رویه نظارتی به عنوان آخرین مرحله تصفیه عناصر نفوذی توسط مقام معظم رهبری مورد اشاره قرار گرفته است؛ البته در این حوزه ایشان بیش از هر چیز بر مسئله خودمراقبتی و نظارت دائمی نمایندگان مجلس بر خودشان تأکید داشته اند.

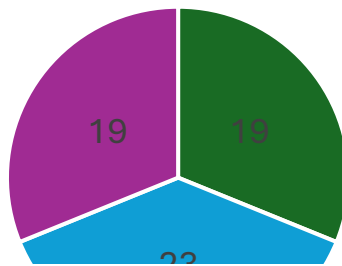
نظارت بر بخش‌های مختلف کشور

یکی از کارکردهای نظارتی مهم و اساسی در مجلس شورای اسلامی که عموماً بواسطه ابزارهایی مثل: کمیسیون اصل نود قانون اساسی، نظارت کمیسیون‌های تخصصی، دیوان محاسبات کشور و ... محقق می‌شوند نیز مورد توجه مقام معظم رهبری بوده، ایشان مسئولیت کمیسیون اصل ۹۰ مجلس شورای اسلامی را در نظارت و ارزیابی فعالیت دستگاههای نظام بسیار با اهمیت توصیف کردند و اظهار داشتند: «این کمیسیون باید جدی، دلسوزانه، مصمم، صمیمی و قاطعانه به شکایات مردم در خصوص دستگاههای نظام بپردازد و آنها را پیگیری کند. چون مردم کمیسیون اصل ۹۰ را مرکز امیدی برای خود میدانند که به طرح مسائل خود با او می‌پردازند».

کارکردهای فرعی

علاوه بر تقنین و نظارت که از آنها به عنوان کارکرد اصلی مجلس شورای اسلامی یاد شد، مقام معظم رهبری کارکردهای جانبی دیگری نیز برای آن قائل شده اند که میتوان آنها را ذیل سه عنوان کلی تقسیم کرد:

نمودار شماره ۴
فراوانی هر یک از کارکردهای جانبی

موضع‌گیری سیاسی

از منظر مقام معظم رهبری مجلس آئینه تمام‌نمای خواسته‌ها و رویکردهای سیاسی ملت است از این رو باید علاوه بر واکنش نسبت به حوادث داخلی و بین‌المللی تبیین‌کننده سیاست‌های کلی نظام نیز باشد:

«مجلس انقلاب در همه حال باید منادی شعارهای اصولی انقلاب و پاسدار راه و خط ترسیم شده‌ی معمار و بنیانگذار انقلاب حضرت امام خمینی (اعلی‌الله مقامه) باشد. این، تنها راهی است که بر نجات و رستگاری کشور عزیز ما از آثار روزگار سیاه سلطه‌ی بیگانگان می‌انجامد و زخم‌های کهنه‌ی دوران ستمشاهی را التیام می‌بخشد و رشته‌های ننگین وابستگی و محرومیت را که بیگانگان بخصوص انگلیس و آمریکا و مزدوران‌شان در گذشته بر دست و پای این ملت بزرگ تنیده بودند، بکلی باز می‌کند. در سیزده سال گذشته، همیشه قدرتهای مداخله‌گری که از انقلاب، سیلی خورده و از ایران رانده شده‌اند، سعی کرده‌اند ملت و دولت را از پیمودن این راه منصرف کنند و همیشه هم شکست خورده‌اند. مجلس چهارم که محور تبلیغات زهرآگین رسانه‌های استکباری و هدف خدعه‌های جنجالی آنان بوده، بطور ویژه موظف است سرسپردگی خود را به امام همیشه فریادگر خود و پایبندی خود را به راه و خط امام، و بی‌زاری خود را از سلطه‌ی آمریکا، در هر فرصت و موقعیتی، به زبان و عمل، آشکار سازد.»

دغدغه‌مندی نسبت به فضای جامعه

یکی دیگر از کارکردهای مجلس شورای اسلامی توجه به فضای جامعه و تلاش برای ایجاد آرامش عمومی است که از منظر مقام معظم رهبری اگر نوع بیانات و نطق‌های نمایندگان تشنج‌آفرین نباشد خود به خود سرریز این آرامش به جامعه منتقل خواهد شد. علاوه بر این ایشان ضمن توصیه حضور نمایندگان بین‌مردم و در حوزه‌های انتخابیه‌شان نسبت به لزوم محرومیت‌زدایی و مقابله با مفساد تاکید کرده‌اند.

همکاری با دولت

آخرین مسئله‌ای که رهبر انقلاب نسبت به آن متذکر می‌شوند همکاری و هماهنگی مجلس با دولت است که از آن به عنوان کارکردی راهبردی در جهت تحقق اهداف جمهوری اسلامی ایران یاد می‌کنند.

عملکرد هشت دوره مجلس شورای اسلامی

پس از استخراج کارکردهای مجلس شورای اسلامی از بیانات مقام معظم رهبری نوبت به بررسی عملکرد این نهاد و مقایسه آن با کارکردهای مشخص شده می‌رسد. با توجه به قابل سنجش نبودن کارکردهای جانبی و اهمیت بیشتر کارکردهای اصلی با بررسی ابزارهای تقنینی و نظارتی مجلس شورای اسلامی می‌توان چنین ادعا کرد که در حوزه قانون‌گذاری ابزار مؤثر این نهاد طرح‌ها و لوایحی است که در صحن مجلس مطرح می‌شود؛ همچنین در حوزه نظارت می‌توان از سؤال و استیضاح به‌عنوان ابزارهای مؤثر مجلس شورای اسلامی یاد کرد. از این‌رو در گام اول به بررسی تعداد لوایح و سؤالات و استیضاح‌های هر دوره از ادوار مختلف مجلس پرداخته شده و سپس عملکرد آماری مجالس اول تا هشتم در حوزه‌های نظارت و تقنین با نظر مقام معظم رهبری مقایسه خواهد شد.

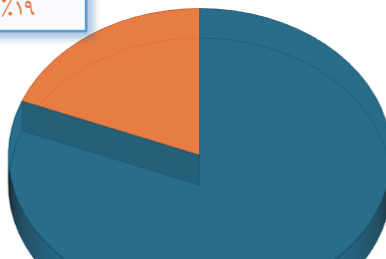
اولین دوره مجلس شورای اسلامی (۱۳۶۳-۱۳۵۹)

نخستین دوره مجلس شورای اسلامی در هفتم خرداد ۱۳۵۹ افتتاح شد. براساس صورت مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی، در این دوره با تشکیل ۶۲۵ جلسه علنی، مجموع طرح‌ها و لوایح تقدیمی به ۸۱۵ مورد رسیده است. (جلالی، ۱۳۸۲: ۱۲۰) درحوزه نظارت نیز تعداد کل سؤالات اعلام وصول شده در این دوره ۱۸۸ سؤال است که از مجموع ۱۸۸ سؤال، ۵۹ سؤال بلا تکلیف باقی مانده. در این دوره ۲ مورد نیز استیضاح وزیر وجود داشت که هیچ‌کدام از آن‌ها به‌برکناری وزیر استیضاح‌شونده منجر نشد. از دیگر ابعاد حساسیت کار مجلس اول می‌توان به موضوع مهم استیضاح و رأی به‌عدم کفایت سیاسی رئیس‌جمهور اشاره کرد که برای اولین بار در ادوار مختلف مجلس شورای اسلامی اتفاق افتاده است. (نژاد خلیلی، ۱۳۹۲: ۲۰)

نمودار شماره ۵

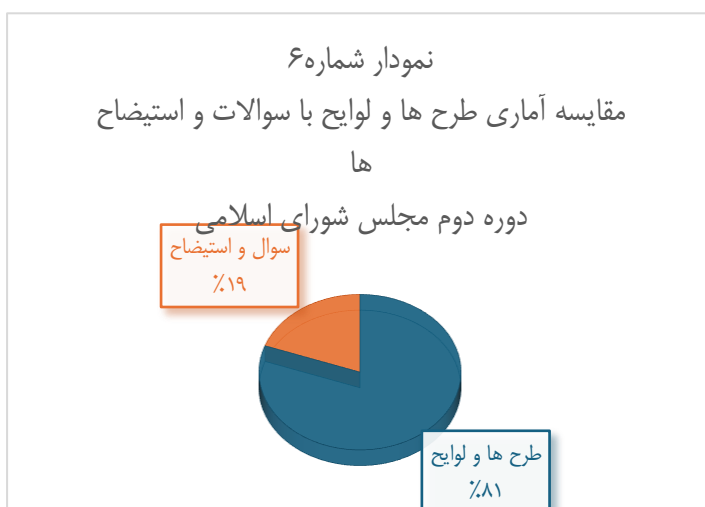
مقایسه آماری طرح‌ها و لوایح با سؤالات و استیضاح‌ها
دوره اول مجلس شورای اسلامی

سؤال و استیضاح
٪۱۹

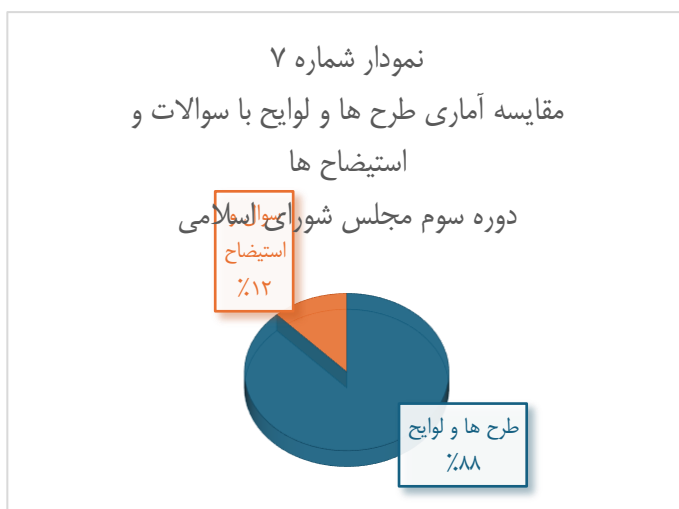
دومین دوره مجلس شورای اسلامی (۱۳۶۷-۱۳۶۳)

در دومین دوره مجلس شورای اسلامی با تشکیل ۵۴۰ جلسه علنی، ۵۶۶ طرح و لایحه مطرح شده است. گزارش عملکرد معاونت قوانین مجلس شورای اسلامی در دوره نهم، فروردین ۱۳۹۳) در همین دوره از کل ۱۳۷ مورد سؤال تقدیمی، یازده سؤال پس از اعلام وصول در مجلس استرداد شده است. در ۴۲ مورد، جواب وزیر نماینده یا نمایندگان را قانع نکرد و سؤال به کمیسیون رسیدگی به سؤالات ارجاع شد. در ۸ مورد، جواب وزیر نماینده را قانع کرد و در ۱۱ مورد که به علت عدم اقناع نماینده از پاسخ وزیر به کمیسیون رسیدگی به سؤالات ارجاع شده بود، کمیسیون مزبور در صحن علنی مجلس گزارش خود را قرائت کرد و در تمامی آن‌ها نمایندگان قانع شده‌اند. در دوره دوم مجلس شورای اسلامی سؤال از نخست‌وزیر یا رئیس‌جمهور و نیز استیضاح وزیر یا رئیس‌جمهور انجام نشده است. (نژاد خلیلی، ۱۳۹۲: ۲۱)

سومین دوره مجلس شورای اسلامی (۱۳۶۷-۱۳۷۱)

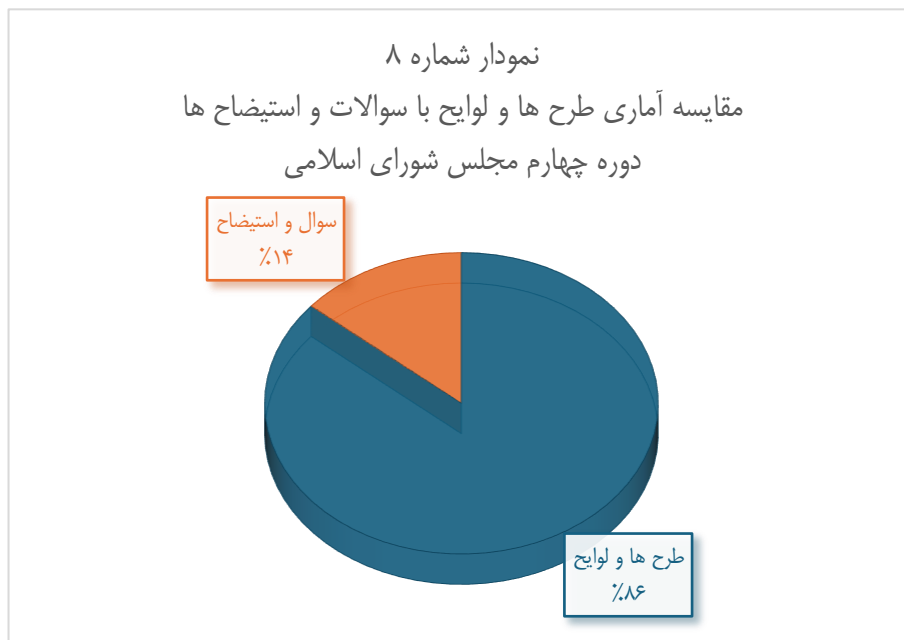
در سومین دوره مجلس شورای اسلامی با تشکیل ۴۸۹ جلسه علنی، (جلالی، ۱۳۸۲: ۱۲۲) ۵۹۳ لایحه و طرح را بررسی شد، همچنین تعداد کل سؤالات اعلام وصول شده در مجموع ۷۸ سؤال است، از مجموع سؤالات تعداد ۳۱ سؤال بلا تکلیف باقی ماند و بایگانی شد. این امر نشان دهنده نبود عزمی جدی در پیگیری سؤالات نمایندگان در دومین دوره مجلس شورای اسلامی است. اما در مورد وزیران ۳ مورد استیضاح انجام شد که در ۲ مورد رأی به ابقا و در یک مورد رأی به برکناری وزیر داده شد. (نژاد خلیلی، ۱۳۹۲: ۲۱)

چهارمین دوره مجلس شورای اسلامی (۱۳۷۵-۱۳۷۱)

چهارمین دوره مجلس شورای اسلامی طی ۴۲۶ جلسه علنی مجموعاً ۶۰۴ لایحه را مطرح کرده و وزیران را ۹۵ بار مورد سؤال قرار داد. از مجموع ۹۵ سؤال تعداد ۲۷ سؤال بلا تکلیف باقی مانده و بایگانی شده است. این تقریباً یک سوم کل سؤالات است. در چهارمین دوره مجلس شورای

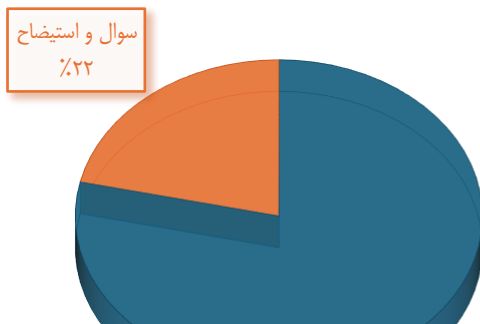
اسلامی سؤال از رئیس‌جمهور و نیز استیضاح وی تحقق نیافته است. اما در مورد وزیران ۲ مورد استیضاح انجام شد که در هر ۲ مورد، وزرا ابقا شدند. (نژاد خلیلی، ۱۳۹۲: ۲۲)

پنجمین دوره مجلس شورای اسلامی (۱۳۷۹-۱۳۷۵)

در مجلس پنجم، مجموعاً ۶۰۶ لایحه و طرح طی ۳۸۷ جلسه علنی مطرح شده است. (گزارش عملکرد معاونت قوانین مجلس شورای اسلامی در دوره نهم، فروردین ۱۳۹۳) براساس صورت مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی، در این دوره تعداد کل سؤالات اعلام وصول شده ۱۶۴ سؤال است که تعداد ۴۸ سؤال بلا تکلیف باقی ماند و بایگانی شد. در این دوره سؤال از رئیس‌جمهور و نیز استیضاح وی موضوعیت نداشته است. اما در دو مورد به استیضاح وزرا پرداختند که در یک مورد رأی به ابقا و در یک مورد نیز وزیر نتوانست اعتماد قانون‌گذاران را به دست آورد. (نژاد خلیلی، ۱۳۹۲: ۲۲)

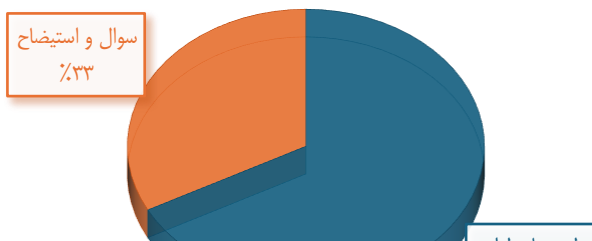
نمودار شماره ۹
مقایسه آماری طرح ها و لوایح با سوالات و استیضاح ها
دوره پنجم مجلس شورای اسلامی

ششمین دوره مجلس شورای اسلامی (۱۳۸۳-۱۳۷۹)

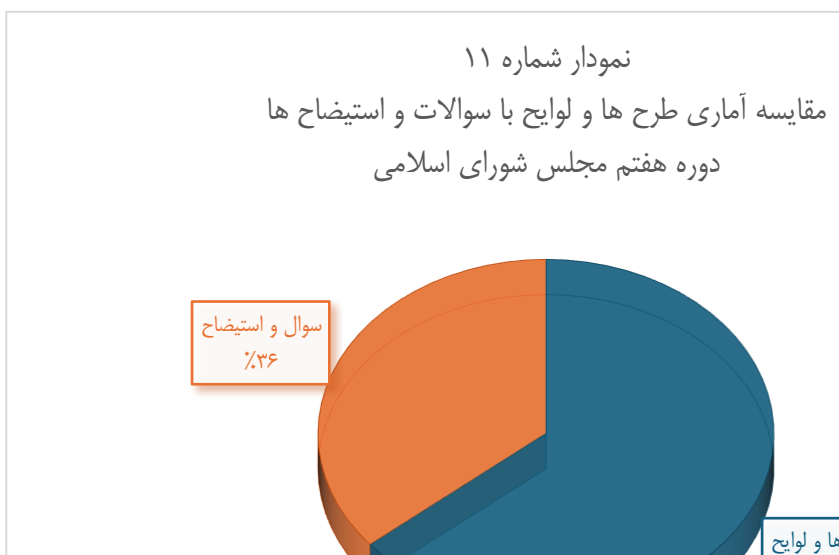
ششمین دوره مجلس شورای اسلامی در تاریخ ۷ خردادماه سال ۱۳۷۹ تشکیل شد و تا پایان مهلت چهارساله طی ۴۳۳ جلسه علنی ۸۳۰ طرح و لایحه تقدیم شد. گزارش عملکرد معاونت قوانین مجلس شورای اسلامی در دوره نهم، فروردین ۱۳۹۳) در حوزه نظارت نیز تعداد کل سوالات اعلام وصول شده در مجموع ۳۹۹ سؤال است که از مجموع این سوالات ۱۹۹ سؤال بلا تکلیف باقی ماند و بایگانی شد. در دوره ششم مجلس شورای اسلامی سؤال از رئیس جمهور و نیز استیضاح وی تحقق نیافته است. اما وزیران با ۴ مورد استیضاح مواجه بودند که در هر ۴ مورد رأی به‌ابقا وزیر داده شد. (نژاد خلیلی، ۱۳۹۲: ۲۳)

نمودار شماره ۱۰
مقایسه آماری طرح ها و لوایح با سوالات و استیضاح ها
دوره ششم مجلس شورای اسلامی

هفتمین دوره مجلس شورای اسلامی (۱۳۸۷-۱۳۸۳)

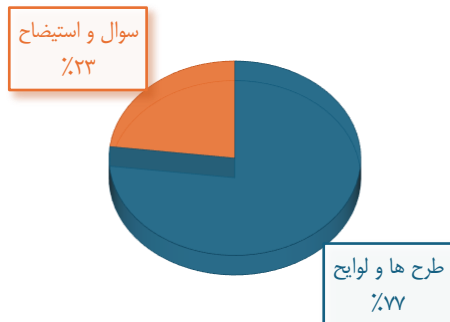
هفتمین دوره مجلس شورای اسلامی در مجموع ۴۲۸ جلسه علنی تشکیل داده است که طی این جلسات ۸۲۶ طرح و لایحه بررسی شده‌اند. همچنین در این دوره تعداد کل سؤالات اعلام وصول شد ۴۶۱ سؤال است که از مجموع آنها تعداد ۳۰۷ سؤال بلا تکلیف باقی ماند و بایگانی شد. به نظر می‌رسد این امر به دلیل روی کار آمدن دولت اصولگرا و تلاش در هماهنگی بیشتر با آن رخ داده باشد. علاوه بر این در مجلس هفتم وزیران با ۳ مورد استیضاح مواجه بودند که در دو مورد رأی به‌ابقا و در یک مورد نیز رأی به برکناری وزیر داده شد. (نژاد خلیلی، ۱۳۹۲: ۲۴)

هشتمین دوره مجلس شورای اسلامی (۱۳۹۱-۱۳۸۷)

نمایندگان در هشتمین دوره مجلس شورای اسلامی ۶۷۹ لایحه و طرح را در ۴۳۱ جلسه علنی مطرح کردند؛ در حوزه نظارت نیز هر تعداد کل سؤالات اعلام وصول شده در مجموع ۲۰۰ سؤال است. از مجموع ۲۰۰ سؤال، ۶۰ سؤال بلا تکلیف باقی ماند و بایگانی شد که نزدیک به یک چهارم سؤالات را شامل می‌شد. در دوره هشتم برای نخستین بار یک فقره سؤال از رئیس‌جمهور طرح شد. بدین ترتیب مجلس هشتم سعی کرد جایگاه نظارتی خود را در مقابل دولت گوشزد کند. علاوه بر این وزیران نیز با چهار مورد استیضاح مواجه بودند که در هر چهار مورد رأی به‌ابقای وزیر داده شد. (نژاد خلیلی، ۱۳۹۲: ۲۵)

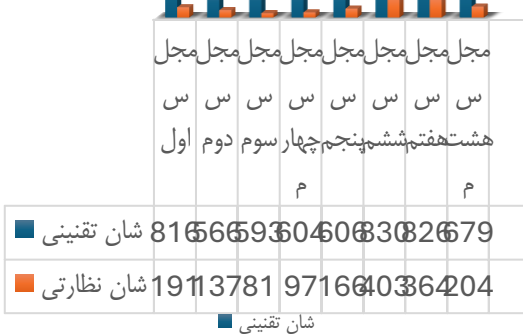
نمودار شماره ۱۲
مقایسه آماری طرح ها و لوایح با سؤالات و استیضاح ها
دوره هشتم مجلس شورای اسلامی

بنابراین می توان گفت در مجموع هشت دوره از مجلس شورای اسلامی (۱۳۹۱ - ۱۳۵۹) تعداد کل طرح ها و لوایح تقدیمی به صورت چشم گیری از تعداد سؤالات و استیضاح ها به عنوان اهرم های اصلی شأن نظارتی مجلس بیشتر است. (نمودار شماره ۱۳)

نمودار شماره ۱۳

مقایسه تعداد فعالیت های تقنینی و نظارتی هشت دوره مجلس شورای اسلامی

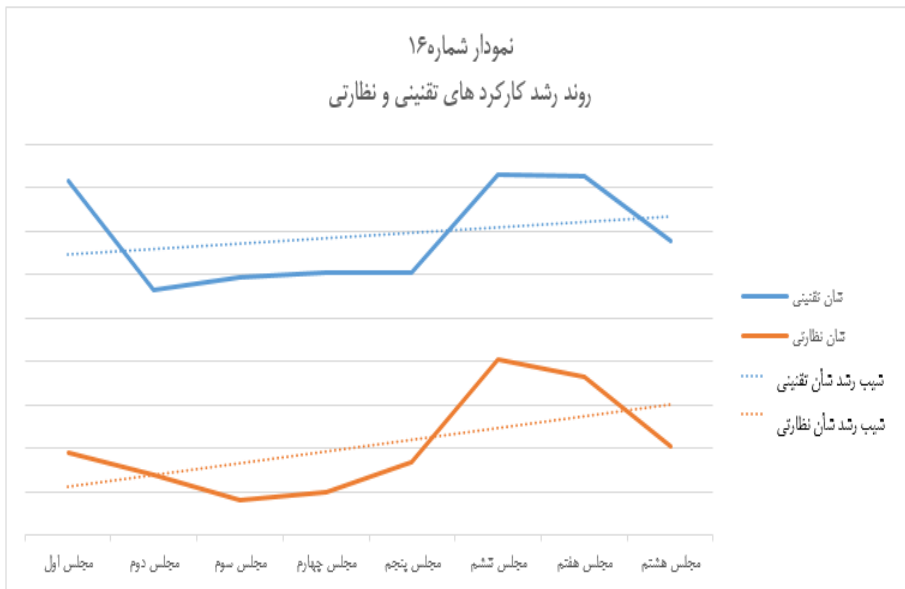

نتیجه گیری

از مجموع این نوشتار می‌توان چنین نتیجه گرفت که در منظر مقام معظم رهبری، مجلس شورای اسلامی به صورت کلی دارای کارکردهای اصلی دوگانه نظارت و تقنین است که هر یک از این دو به‌خرده کارکردهای جزئی‌تری قابل تقسیم‌اند. در این میان هرچند با توجه به این‌که میزان تأکید ایشان بر کارکرد تقنینی مجلس شورای اسلامی بیش از نظارت بوده است، مشخص می‌شود که این کارکرد از جایگاه بالاتری برخوردار بوده و باید بیش از شأن نظارت مورد توجه نمایندگان مجلس قرار گیرد؛ اما ایشان بر کارکرد نظارتی مجلس نیز تأکید داشته و بیان میدارند که نظارت مجلس بر فعالیت‌های دولت و همچنین نظارت داخلی بر عملکرد نمایندگان یکی از شئون مهم مجلس شورای اسلامی است.

با این وجود به با توجه به بررسی تعداد لوایح و مصوبات به‌عنوان نمود کارکرد تقنینی و همچنین سؤالات و استیضاح‌های مطرح‌شده در هر دوره به‌عنوان نمود شأن نظارتی مجلس شورای اسلامی هر چند مشخص می‌گردد که نمایندگان نسبت به کارکرد تقنینی این نهاد اهمیت داده اند اما به‌صورت واضح مشخص می‌شود که طی دوره‌های اول تا هشتم مجلس شورای اسلامی عمده توجه و فعالیت نمایندگان معطوف به‌حوزه قانون‌گذاری بوده و شأن نظارتی این نهاد به‌امری حاشیه‌ای تبدیل شده است.

منابع و مأخذ

- ابن منظور، محمد بن مكرم (۱۴۰۵ق). لسان العرب، قم، ادب حوزه، جلد ۲
- اخوان کاظمی، بهرام (۱۳۹۱). نظارت در نظام اسلامی، تهران، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی
- اسکید مور، ویلیام (۱۳۸۵). تفکر نظری در جامعه‌شناسی، ترجمه جمعی از مترجمان، قم، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، چاپ اول
- ایزدهی، سیدسجاد (۱۳۹۰). فقه سیاسی امام خمینی، تهران، چاپ و نشر عروج
- توسلی، غلام عباس (۱۳۷۵). نظریه‌های جامعه‌شناسی، تهران، سمت

- جعفری لنگرودی، محمد جعفر (۱۳۶۷). ترمینولوژی حقوق، تهران، کتابخانه گنج دانش، چ ۱۱
- جلالی، کاظم (۱۳۸۲). بررسی کارآمدی نظام جمهوری اسلامی ایران مطالعه موردی مجلس شورای اسلامی، تهران، دانشگاه امام صادق علیه السلام
- جوادی عاملی، عبدالله (۱۳۷۸). ولایت فقیه ولایت فقاها و عدالت، قم، اسراء
- دری نجف آبادی، قربان علی (۱۳۷۲). «نظارت و مجلس شورای اسلامی»، مجلس و راهبرد، ش ۱.
- دهخدا، علی اکبر (۱۳۷۳). لغت نامه، تهران، انتشارات دانشگاه تهران
- رمضان پور نرگسی، محمود (۱۳۸۷). مبانی نظارت و بازرسی، تهران، پلک
- ریتزر، جورج (۱۳۸۲). نظریه‌های جامعه‌شناسی در دوران معاصر، ترجمه محسن ثلاثی، تهران، علمی، چاپ هفتم
- سرمد، زهره (۱۳۷۹). روش های تحقیق در علوم رفتاری، تهران: آگاه
- سیدامامی، کاووس (۱۳۹۱). پژوهش در علوم سیاسی، تهران، دانشگاه امام صادق علیه السلام
- طاهری، ابو القاسم (۱۳۸۰). روش تحقیق در علوم سیاسی، تهران، قومس
- عمید زنجانی، عباسعلی (۱۳۸۹). نظارت بر اعمال حکومت و عدالت اداری، تهران، دانشگاه تهران
- عمید زنجانی، عباسعلی (۱۳۷۷). فقه سیاسی، تهران، امیرکبیر، چاپ سوم، ج ۱
- فرکیش، هانه (۱۳۸۹). «راهکارهای قوه ی مقننه جهت نظارت بر قوی مجریه»، تحقیقات حقوقی آزاد، ش ۹.
- فولادی، محمد (۱۳۹۱). «چیستی رسانه با تاکید بر رسانه دینی»، معرفت فلسفی، ش ۳۶
- کاتوزیان، ناصر (۱۳۷۷). مبانی حقوق عمومی، تهران، دادگستر
- کریپندورف، کلوس (۱۳۷۸). تحلیل محتوا مبانی روش شناسی، ترجمه هوشنگ نایی، تهران، انتشارات روش
- گیدنز، آنتونی (۱۳۸۷). جامعه‌شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، تهران، نی، چاپ بیست و دوم
- مصباح یزدی، محمتهقی (۱۳۶۹). حکومت اسلامی و ولایت فقیه، تهران، مرکز چاپ و نشر سازمان تبلیغات اسلامی
- نژادخلیلی (۱۳۹۲) و سمیه زمانی. «نظارت پارلمان بر قویه مجریه (۱)»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، گزارش ۱۳۴۰۴
- هیوود، آندرو. (۱۳۸۹). سیاست. ترجمه عبدالرحمن عالم. تهران: نشر نی